

Matti Toivonen

Kivet, hyöty vai haitta asuinseudullamme?

Syntymäkuntani Kälviä sijaitsee meren tuntumassa, ja jostain syystä tälle seudulle jääkausi on tuonut valtavasti kiviä. Sanotaanhan Kälviästä, ettei siellä ole muuta kuin pikileerisavia ja kiviä. Kun jotain rakentaa, tietä tai rakennuksen pohjia, niin tämä sanonta kuulostaa tutulta.

Hyvin varhaisessa vaiheessa alueelle asettuneet ihmiset alkoivat raivaamaan pirttinsä viereen pientä peltoa elinolojensa monipuolistamiseksi. Etelän rinteet olivat suosittuja kohteita viljelyyn, mutta kangasmaan ollessa kyseessä ne olivat kovin kivisiä. Alavimmat suomaat olivat hallanarkoja, joten ne soveltuivat vain karjan laiduntamiseen. Esi-isämme tekivät valtavan työn raivaamalla peltoa viljelykseen suoraan kivisestä kankaasta varsin vaatimattomin työkaluin.

Varsinaisesti pellon teko alkoi kaskiviljelystä. Sopivaksi katsotusta rinteestä hakattiin suuremmat puut erilaisiin käyttötarkoituksiin, pienemmät risut ja oksat jätettiin kuivumaan kaskenpolttoa varten. Aikaisin keväällä, kun alue oli sopivan kuivaa ja sää sopivan tuuleton, alettiin sytyttämään alueen reunoilta kaskea. Siitä liekit levisivät kohti keskustaa, ja kaskenpolttajien avulla kaikki palava aine saatiin tarkoin poltettua. Heti ensimmäisen sateen jälkeen kivikko karhittiin risukarhilla. Ravintorikas tuhka ja vähän perusmaatakin saatiin näin kylvökuntoon. Ensimmäisenä kesänä laitettiin maahan naurista ja vähän ohraa. Syksyllä, kun ensimmäinen sato oli tarkoin korjattu, karhittiin maa uudestaan ja nyt kylvettiin kokeeksi uutta lajia, ruista, jota oli tuotu etelästä siemeneksi kontilla kantaen.

Kun huomattiin, että satoa tuli ja ruokatalous monipuolistui, alettiin raivata lisää peltoa. Vaikeutena oli kuitenkin maan kivisyys. Kaikki jouto-aika käytettiin pellon raivaamiseen kivistä. Keksittiin erilaisia apuvälineitä helpottamaan työtä. Kanki, lapio ja kuokka olivat ne tärkeimmät välineet. Kun kivet saatiin irti maasta, ne piti siirtää pois pellolta ja niin alettiin tehdä kiviaitoja. Myöhemmin huomattiin niistä olevan monenlaista hyötyä. Pellon reunaan tuli ikuinen aita karjaa varten ja päivän aikana lämmentyneet kiviaidat pitivät hallan pois arvokkaasta Jumalan viljasta.

Monesti me jälkipolven asujat ihmettelimme, että miten ne esi-isämme saivat ne isot kivet siirrettyä sinne kiviaitaan. Olen kuullut vanhempien miesten kertovan sellaisesta laitteesta, jolla vedettiin kivet puista rataa pitkin aitaan. Laite toimi samalla vipulaitteena kangettaessa kiviä ylös maasta. Myöhemmin kraanalla saatiin nostotyöt helpommaksi ja hevosten yleistyessä käytettiin niitä ja kivirekeä apuna kivien siirrossa.

Kiviaidan teko oli ammattimiesten hommaa. Jos teki huolimattomasti, aita varmasti ajanoloon luhistui. Monesti näkee rakennetun kaksi kiviaitaa aivan lähekkäin, vain pieni sola välissä. Siitä voitiin ajaa karja pellon ohi laiturille yhden paimenen avulla. Pellosta nostettuja kiviä hyödynnettiin myös monella tavalla, suorakulmaisimmat kivet valittiin rakennusten kivijalkaan, siltojen kiviarkkuihin, kaivon kivetykseen ja tehtiinhän kivistä navetoita ja muita maatilan rakennuksia. Kiven jalostuksen myötä alettiin tehdä myös isompia laitoksia hakatuista kivistä. Tuli oma ammattikuntakin kivenhakkaajista. He hakkasivat myllynkiviä, porraskiviä, sillanmuurikiviä. Kilometripaalut, hautakivet ja monet muut työt toivat leivän tuhansiin perheisiin tässä maassa. Kiviröykkiöt syrjäisissä paikoissa kertovat vainajien hautapaikoista satoja vuosia sitten. Kovan työn takana on ollut kivien kantaminen paikalle. Kalliojärven kalliollakin oleviin hautaröykkiöihin kivet on pitänyt kantaa ehkä satojen metrien takaa. Vaikka kivistä on usein paljon haittaa, ovat esi-isämme kääntäneet haitat useimmiten hyödyksi. Kivet ovat kyllä vähentyneet, mutta eivät ne koskaan loppu Kälviältä.

kirjoitti 20.02 07. Eläinpuisto ja Talonpojanmuseon johtaja Matti Toivonen Kälviältä